

Papp István:

Búcsú Rákositól, fogadás Kádárnak Szabolcsi gúnyversek 1957 februárjából

Kis túlzással azt mondhatjuk, hogy se szeri, se száma az 1956-as forradalommal kapcsolatos forrásközléseknek. A kiadott forrásoknak nem csupán a mennyisége roppant terjedelmes, hanem igen egyenetlen a forráskiadás színvonala is. A párthatározatoktól, a sajtón, naplón és visszaemlékezéseken át az oral history-interjúkig húzódik azoknak a forrásoknak a sora, amelyek a forradalom előzményeit, az október 23. és november 4. közötti napokat, illetve az utóvédharcokat, a megtorlást és az emigránsok nehéz sorsát igyekeznek bemutatni. Nem áll szándékunkban semmiféle szentségtörést elkövetni, de kicsit úgy érezzük, hogy az 1956-os forradalommal kapcsolatos forráskiadási dömping párhuzamba állítható az 1970-es évek gyakorlatával. Ekkor minden valamirevaló levéltár, város és község igyekezett publikálni az adott település, tájegység vagy megye 1918/19-es emlékeit. Ez sokszor igen nagy kihívást jelentett a munkát felvállaló vagy arra kijelölt levéltárosok, tanárok, helytörténészek számára.

Ezek után joggal teheti fel a kérdést a kedves olvasó, hogy mit tudunk még hozzátenni az eddig kiadott irtatlan mennyiségű forrásanyaghoz, amely nem csupán a történelem után érdeklődő átlagember, hanem a szakmán belüliek befogadóképességét is próbára teszi. Mi az, ami még újdonsággal szolgálhat számunkra, új vonásokkal gazdagíthatja az forradalomról szóló ismeretanyagot. Úgy véljük, hogy a lehetséges kitérés pontok egyikét a napjainkban nagy népszerűségnek örvendő életmód-kutatás, a mindennapok történetének megismerése adhatja meg. Több kísérletet történt arra, hogy életútinterjúk vagy visszaemlékezések segítségével elemezzék egy-egy köztörténeti szempontból érdektelennek tűnő kisember életútját.¹ Mi nem akarjuk mélyebben elemezni az itt közzétett forrásokat, hanem tágabb kutatásokhoz kívánunk segédanyagot nyújtani.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára igen nagy terjedelmű '56-os iratanyaggal rendelkezik.² Ebből a tekintélyes forrásanyagból nem könnyű feladat érdeklődésre számot tartó és újdonságerejű részt kiválasztani. Gyűjtésünk során Tischler Jánosnak egy évvel ezelőtt publikált cikke³ adta az ötletet, hogy Szabolcs-Szatmár megyében talált gúnyverseket tegyünk közzé. Tischler 1999-ben több levéltár anyagából szemezgetve tette közzé azokat az apróhirdetéseket, humoros megjegyzéseket, versikéket, amelyek a szovjet intervenciót követő hetekben keletkeztek. E szatirikus-gúnyos hangvételű szövegekhez írt előszavában az alábbiakban összegezte az írások jelentőségét: „Az országban tombol a szovjet csapatok és a Kádár-kormány terrorja, ugyanakkor ez a fajta fekete humor részben biztosan támaszt jelentett az embereknek, akik még mindig bíztak valamiben még november-decemberben is. Egyrészt megvetették a Kádár-kormányt, másrészt tudták, hogy a forradalom nem volt hiábavaló.” Ezeknek a gúnyos szövegnek az egy része közvetlenül szerepet játszott a büntető eljárásban, publikálásuk súlyosbította írójuk „bűnlajstromát”, illetve önmagukban is eljárást vonhattak maguk után – írta Tischler János.

Az általunk közölt gúnyversek nem vizsgálati anyagból származnak, így nem tudunk válaszolni arra a kérdésre, hogy mi lett a sorsa azoknak, akiknél megtalálták ezeket. Mivel 15 és 18 év közötti középiskolás diákoknál lették fel az iratokat, így nem egyértelmű mi történt ezekkel a fiatalokkal. Lehet, hogy szigorú megrovást kaptak, lehet, hogy kicsapták őket az iskolából, lehet, hogy rendőrségi eljárás indult ellenük. Sőt akár az is elképzelhető, hogy az állambiztonság megkísérelte, vagy sikeresen be is szervezte valamelyiküket ügynöki munkára.⁴ Ezeket a kérdéseket csupán alapos kutatómunkát követően válaszolhatnánk meg. Érdemes lenne átgondolni és empirikus vizsgálattal bizonyítani, hogy milyen büntetésre számíthattak azok a 14 és 20 közötti fiatalok, akik jóformán gyerekfejjel élték át a forradalmat, de nem vettek részt a fegyveres harcokban, csupán kisebb súlyú

cselekményeket követtek el. Az ügynöki beszerzések körüli mendemondák, legendák és kódosítések tisztázását is elősegítené, hogyha az itt közöl forrásokban szereplő fiatalok életútját megvizsgálánk. Ennek segítségével könnyebben válaszolhatnánk arra a kérdésre, hogy milyen súlyú cselekmények milyen retorziót, megtorlást vontak maguk után.

Mint említettük, nem valamely per vizsgálati anyagából, hanem ún. állambiztonsági segédanyagból származnak az alábbiakban közölt szövegek. Az ÁBTL 4.1. A-2021 jelzetű dossziéba Szabolcs-Szatmár megye területén keletkezett röplapokat, plakátokat, kéziratokat, fényképeket gyűjtötték össze az állambiztonsági szervek. Ebből az anyagból választottunk ki négy gúnyverset és kettő, mondjuk így karcolatot. Ezeket egy kivételével 1957. február 22-én és 23-án foglalta le az állambiztonság középiskolai diákoknál. Azt sajnos nem tudjuk, hogy ki árulta el a diákokat és azt sem, hogy ők maguk írták ezeket a szövegeket vagy csupán kapták valakitől. Feltehető, hogy megpróbálták minél szélesebb körben terjeszteni e verseket, erre utal, hogy két szöveget is két-két példányban találtunk meg. Ezek a példányok egymásról készült másolatok, amiről az átírás során keletkezett hibák is árulkodnak. Egyetlen szöveg van, amelyről semmilyen információval nem rendelkezünk, ez valószínűleg nem lebukás során került az állambiztonsági szervek kezébe, mivel „ismeretlen eredetűnek” van feltüntetve.

A gúnyversek közül az egyik a *Búcsú Rákositól* címet viseli, ez két, egymástól alig eltérő változatban maradt fenn. A *Tanuld meg nemzetem* nem is annyira gúnyvers, hanem a Kádár-kormány rendkívül szenvedélyes ostromozása. Ehhez hasonlít az ugyancsak két változatban előbukkanó, *Hazugrádió Budapest* című röplap, amely kesernyés, igazi fekete humorral átítatott képzeletbeli rádióműsor. Végezetül a klasszikus iróniát példázza az *Ima* című versike, amely Hruscsov személyét figurázza ki a Miatyánk átírásával. Találtunk egy *Miatyánk* címet viselő költeményt is, amely szemben az előbbivel egyáltalán nem a keresztény imádság átírata, hanem attól független szöveg, melyhez egy korabeli vicc is kapcsolódik.

A szöveggözlés során az egymástól eltérő változatokat teljes terjedelmükben és betűhíven tesszük közzé, mivel így könnyebben áttekinthető milyen változások történtek a másolás során a szövegekben. Ennek megfelelően az eredeti helyesírást és központosítást megtartottuk.

Dokumentumok:

1.

Búcsú Rákositól

Végre elérkezett a magyarok napja,
Hogy búcsút vett tőle a hájfejű mostoha apja
Még a nap is szebben sütött le az ég pereméről
Amikor a vén gazember búcsút vett a dolgozó néptől.
Átkozott volt annak minden porcikája
A hazugságtól élni mindig volt pofája.
A ronda nagy hályfejét mindig azon törte,
Hogy a dolgozó népét a legnagyobb nyomorba döntse
Már az élet színvonalát annyira fölvitte,
Hogy nagyon sok embernek a havi fizetése
Már a hatszáz forintot is elérte.
Nagy lelkün az ő fizetését 45 ezer Ft-ra tette,
Mivel a koszt a lakás és a ruházat nem került pénzébe.
Talpnyaló pribékjei lesték az óhaját
És hurcolták a börtönbe a nép ártatlanját
A népnyaló pribékjei azt akarták, hogy úgy nézze a dolgozó nép
Rákosit mint tulajdon apját.

Ha meghallották nevét, tapsolt, újongott a nép
Pedig úgy szerették mint kecske a kifent kést.
Hátha még meglátták milyen zsebegés volt
Nagyon sok embernek a hátán a hideg borzongott.
Ilyen jó vezér volt a Rákosi pajtás,
Hogy a fene egye meg a ronda pofályát.
A bitófán a varjak szedjék ki a szemét
És a görcs huzza állandóan a lábát és a kezét.

[ÁBTL 4.1.A-2021. A kézzel írt szöveg után a következő feljegyzés olvasható: „A gúnyiratot Kőríz István isk. tanulóánál találták 1957. február 23-án. Kőríz István (1941. Nov. 13. Beregdaróc, a: Tóth Berta, Beregdaróc, Béke u. 12. Sz.)”]

2. Búcsú Rákositól

Végre eljött a magyarok napja
Hogy búcsut vett tőle a hályfejű mostoha apja
Még a nap is szebben sütött le az ég pereméről
Amikor a vén gazember búcsut vett népétől.
Átkozott volt annak minden porcikája
De hazugságból élni volt pofája
A ronda nagy hályfejet mindig azon törte
Hogy a dolgozó népét a legnagyobb nyomorba döntse
Már az életszínvonalát annyira fölvitte
Hogy nagyon sok embernek a havi fizetése
A hatszáz forintot is elérte.
Nagy lelkün az ő fizetését 45 ezer Ft-ra tette,
Mivel a koszt a lakás és a ruházat nem került pénzébe.
A talpnyaló pribékjei lesték óhaját,
És hurcolták a börtönbe a nép ártatlanját.
A népnyzó pribékjei azt akarták
Ugy nézze a dolgozó nép Rákosit mint tulajdon apját.
Ha meghallották nevét tapsolt újjongott a nép
Pedig úgy szerették mint kecske a kifent kést.
Hátha még meglátták milyen zsebegés volt,
Nagyon sok embernek a hátán a hideg borzongott.
Ilyen jó vezér volt a Rákosi pajtás,
Hogy a fene egye meg a nagy ronda pofáját
A bitófán a varjak szedjék ki a szemét
És görcs huzogja állandóan a lábát és a kezét.

[ÁBTL 4.1. A-2021. A kézzel írt szöveg után a következő feljegyzés olvasható. „A fenti gúnyiratot 1957. február 23-án Szűcs Bertalan (1941. máj. 22. Nagyvarsány, Bíró Ilona) iskolai tanulóánál találták. Szűcs elmondása szerint Kőríz István beregdaróci születésű osztálytársától kapta a szöveget.”]

3. Tanuld meg nemzetem

Kik ránk zudították a gyilkosok hadát,
Hőseink tettemein ülnek most rabígát.
Sem Isten, sem ember nem kedves előttük

Vérgőzös pofával öldöklük a népünk.
Gyilkos hóhérok, alja bérenceknek,
Hazaárulóknak tekintem őket.

A ránk rakott igát
Érette az árát drágán megfizettük
Kádár és társai verjen meg az Isten
Szemétdombra hányni lelketlen testöket.
Megvetéssel kiejteni áll magyar nevüket.
„Tanuld meg nemzetem.”

Szovjet honpolgárok, Andics és Gerő
Hü testvérük Kádár és a többi hitszegő
Egysem nem testvérünk gyáva ordas banda.
Kik idegen hadat hoztak a magyarra
És hazug pofával magyar vért szomjaznak.
Gyilkolnak és szovjet tankra támaszkodnak.
„Tanuld meg nemzetem.”

Kádár bandája is diktatúrát hirdet
Orosz rabszolgának szolgáltat fel minket
Mind hazaáruló ki őt elismeri
Munkába állással hatalmát segíti
Gyűlölni utálni valamennyiöket.

[ÁBTL 4.1. A-2021. A kézzel írt szöveg után a következő feljegyzés olvasható: „A fenti füzetlapra írt gúnyverset Barna József (Porcsalma, 1940. augusztus 17. Almási Mária) iskolai tanulóánál találta 1957. február 22-én.”]

4. Ima

Miatyánk Hruscsov, ki vagy a
Kremben [sic!]
Átkoztassék meg a te neved,
légy úgy miképpen Moszkvában és Pesten
Ne vidd el a mi kenyerünket
És bocsásd el a mi hadifoglyainkat
Mi képpen mi is elbocsátjuk a megszálló
csapatokat.
De ne vígy minket Szibériába
és szabadíts meg az oroszoktól
Mert tiéd az ország a hatalom és a
De nem mind örökké.

[ÁBTL 4.1. A-2021. A kézzel írt szöveg után a következő feljegyzés olvasható: „A gúnyiratot Laza György (1942. ápr. 28. Tarcal, Tarcal Nagy Balázs u. 18.) isk. tanulóánál találták 1957. febr. 23-án.”]

5. Miatyánk

Merre vagy Rákosi, nyolc millió magyar ezt szeretné tudni
Ujra látni akar vissza bölcs vezérünk.
Szeretet apánk úgy hiányzol nekünk, úgy nélkülöz hazánk.
Tíz évi munkádat nem kívánjuk ingyen, hálás a
magyar nép meg fizet majd néked.
Buj elő Rákosi vedd le a süveged, állj ki a nép
Elé, tisztázd becsületed.
Gerő cimborád is hozd magaddal hamar,
Egy emberként fogad nyolc millió magyar.
O miért nem jöttök, miért is késtek,
Hálánkat szeretnénk kifejezni néktek.
Farkas is szeretne szót érteni Véled, mielőtt a
hólok kivájnák a szemed.
Vár Rád Sztálin apád ércbe öntött szobra,
Melyet a magyar nép rángatott a porba.
Téged vár ligetünk legöregebb fája,
Akad magyar ember aki felsegít rája.

Mi különbség van Latabár és Kádár között?
Latabár: okos és hülyéskedik.
Kádár: hülye és okoskodik.

[ÁBTL 4.1. A-2021. A Kézzel írt szöveg után a következő feljegyzés olvasható: „A fenti gúnyirat az ellenforradalom után jelent meg. Eredete ismeretlen.”]

6. Kossuth illetve Hazugrádió Budapest

A munkástanács által megállapított műsor

- 5h. Kedves hallgatónknak a mai hazug műsorunkat megkezdjük. Ha véletlenül igazat találunk mondani ne vegyék figyelembe, hiszen még kezdők vagyunk a hazudozásban, még csak 12 éve hazudozunk rendületlenül. A miskolci rádiót ne figyeljétek mert igazat mond.
- 6h. Zenés műsort közvetítünk a harcбайдuló dolgozóknak. Sztálinorgonán játszik Szása Szarczenkov gitárral⁵ kíséri 5 felkelő.
- 7h. Közlemény: Gerő Ernőt várják a kijáratnál, aki hallja, adja át.
- 8h. Egy falu, egy nóta (3 felkelő, 3 tank).
- 10h. Hírek: Budapest élelmiszer ellátást nagyban segítik a szovjet katonák. Ólomgaluskát és húslevest szállítanak a lakosságnak.
- 11h. Nagy Imre közli a lakossággal tegyék ki a rádiót az ablakban, mert a szovjet csapatok jobban tudnak zeneszó mellett harcolni.
- 12h. A kormány felhívja a harcoló fasiszta hazafiakat, hogy fegyvereiket tegyék le és a kormánycsapatok által kijelölt helyen a fal mellett álljanak sorba a géppuska előtt.
- 14h. Szívküldi; Rákosi küldi Szocsiból Gerőnek (lemez hiányában prózában) Emlékszel még ... jut még eszünkbe a múltunk szép volt, de szép.
- 17h. Helyszíni közvetítés: 5 perc múlva közvetítjük a kormány tanácstalan óhaját, addig is benntartunk 3 kilótt tankot.
- 18h. Jómunkáért szépmuzsikát: jutalom muzsikát közvetítünk a harcban járó harcolóknak.
- 20h. Jó estét gyerekek, tankban vagytok már?
Most a tank elhárításról mesélünk nektek.
- 24h. Vérállás jelentés: Budapest és a Dunántúl területén a vér árad, máshol zajlik.

[ÁBTL 4.1. A-2020. A kézzel írt szöveg után a következő feljegyzés olvasható: „A fenti 2 oldal terjedelmű gúnyiratot Erdélyi Barnabás (Tiszarád, 1937. december 6. Nagy Julianna) iskolai tanulónál találták 1957. február 23-án.”]

7. Hazugrádió Bp.

A Kádár kormány által megállapított műsor

- 5h. Kedves hallgatóink mai hangos műsorunkat megkezdjük. Ha véletlenül igazat találnánk mondani nevegység figyelembe, hiszen még kezdők vagyunk a hazudozásban, hiszen még csak 12 éve hazudunk rendületlenül. Miskolci r. ne figyeljék mert igazat mond.
- 6h. Zenés műsort közvetítünk a harcban induló dolgozóknak Sztalin orgonán játszik Szása Szárcsenkó géppuskán kíséri 5 felkelő.
- 7h. Közlemény. Gerő Ernőt várják a kijáratnál aki hallja agya át.
- 8h. Egyfalú egynóta. (3 felkelő 3 tank)
- 10h. Hírek. Bp élelmiszer ellátást nagyban segítik a szovjet tankok olomgaluskát és húslevest szállítanak a lakosságnak.
- 11h. Nagy Imre közli a lakossággal tegyék ki a rádiót az ablakban Mert a szovjet csapatok jobban tudnak zeneszó mellett harcolni.
- 12h. A kormány felhívja a harcoló fasiszta hazafiakat, hogy fegyverüket tegyék le és a fal mellett sorakozzanak a géppuska előtt.
- 14h. Szívküldi. Rákosi küldi Gerőnek (lemez hiányában prózában) Emlékszel még... jut még eszünkbe a múltunk, szép volt, de szép
- 17h. Helyszíni közvetítés 5 perc múlva közvetítjük a kormány tanácstalan óhaját addig is bemutatunk 3 kilótt tankot.
- 18h. Jómunkáért szép muzsikát. Jutalom muzsikát közvetítünk a harcban járó harcolóknak.
- 20h. Jó estét gyerekek: tankban vagytok már Most a tank elhárításról foguk mesélni.
- 24h. Vérellátás jelentés. Bp és a Dunántúlon a vár árad, máshol zajlik.

[ÁBTL 4.1. A-2021. A kézzel írt szöveg után a következő feljegyzés olvasható: „A fenti gúnyiratot Tóth Géza (1939. december 7. Megyaszó, Nyíri Erzsébet) iskolai tanulónál találták 1957. február 23-án.”]

¹ Lásd az 1956-os Intézet 2003-as évkönyvében Udvarnoky Virág: „Van már nekem annyi élettörténetem...!” és Keller Márkus: Utak és emlékeztek. Két tanári pálya a XX. századi Magyarországon című tanulmányát. *Évkönyv 2003. Magyarország a jelenkorban*. Budapest, 1956-os Intézet, 2003. 111–126. és 164–180.

² A legfontosabb forrástípusokról átfogó képet ad Orgoványi István: Az 1956-os forradalom és szabadságharc kutatásának forrásai a történeti levéltárban In: *Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004. 131–146.

³ Tischler János: Néphumor 1956. november 4-e után. *Magyar Napló*, 1999. 10. sz. 46–47.

⁴ Ezt történt például egy 17. életévet éppen betöltött veszprémi középiskolással, akit 1957. májusában szervezett be a politikai rendőrség informátornak. Az együttműködésre illegális röplapok másolásában való részvétele miatt tudták rávenni. ÁBTL 3.1.1. B-93497 „Bodrogi” fedőnevű informátor dossziéja.

⁵ Az eredetiben géppuskával szerepel, de ezt áthúzták.